

Η θέση των Εικόνων στη ζωή της Εκκλησίας

Η σημερινή πρώτη Κυριακή των Νηστειών της Αγίας και Μεγάλης Τεσσαρακοστής, αδελφοί μου, συνιστά την ημέρα του θριάμβου της Ορθόδοξης πίστης έναντι της αίρεσης και της κακοδοξίας. Είναι ημέρα ανάμνησης όλων εκείνων των ευσεβών και αγιασμένων προσώπων της Εκκλησιαστικής ιστορίας, αυτοκρατόρων και Εκκλ/κών ανδρών, που συνέβαλαν στην εδραίωση της Ορθόδοξης αυτοσυνειδησίας, στην διατύπωση της Δογματικής Θεολογίας και στην αποκατάσταση των Ιερών Εικόνων στη ζωή της Εκκλησίας, ύστερα από την μακρά και πολύπονη περίοδο της εικονομαχίας. Αυτό το τελευταίο γεγονός της επαναφοράς των Ιερών Εικόνων στην Ορθόδοξη Λειτουργική πραγματικότητα γίνεται αφορμή για την κατάθεση ενίων απλών σκέψεων που θα συμβάλουν στην κατανόηση της ακριβούς θέσης και του πραγματικού ρόλου των Εικόνων στη ζωή της Εκκλησίας και του καθενός από εμάς.

Στην παράδοση της Παλαιάς Διαθήκης η ύπαρξη Εικόνων ήταν ξένη γιατί ο Θεός δεν είχε αποκαλυφθεί εν σώματι και, κατά συνέπεια, δε μπορούσε να περιγραφεί και να εικονιστεί. Με την αποκάλυψη, όμως, της Θεότητας στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού, δίδεται η δυνατότητα της εικονογραφικής απεικόνισης της ανθρώπινης διάστασης του Θείου, με σκοπό να καταδειχθεί, αφενός μεν η αγαπητική προσέγγιση του Θεού προς τον άνθρωπο, αλλά και η δυνατότητα προσέγγισης του ανθρώπου προς τον Θεό, διά της μιμήσεως του Ιησού Χριστού. Με το πέρασμα του χρόνου αυτή η δυνατότητα επεκτείνεται στα πρόσωπα της Υπεραγίας Θεοτόκου και των Αγίων της Εκκλησίας μας, προκειμένου αυτά να καταστούν διδακτικές αφορμές και παραδείγματα προς μίμηση για τους Χριστιανούς.

Στην πορεία της Εκκλησιαστικής ιστορίας η ανάπτυξη της εικονογραφίας και η χρήση της Εικόνας καταλαμβάνουν ιδιαίτερη θέση στην Ορθόδοξη Λειτουργική Παράδοση. Στον 4^ο αιώνα η εικονογραφία αναπτύσσεται ραγδαία, ενώ συστηματοποιείται η τιμητική προσκύνηση των Ιερών Εικόνων, οι οποίες θεωρούνται λειτουργικά «σκεύη» που χρησιμοποιούνται στη Θεία Λατρεία, λιτανεύονται, τίθενται προς προσκύνηση από το λαό, που λαμβάνει την χάρη και τον αγιασμό των εικονιζόμενων προσώπων. Είναι η εποχή κατά την οποία ο Μέγας Βασίλειος καταγράφει την ορθή Θεολογία περί των Εικόνων, τονίζοντας ότι *«η τιμή επί το πρωτότυπον*

διαβαίνεν», η τιμή δηλ. που αποδίδει κανείς σε μία Εικόνα δεν αφορά στο υλικό στοιχείο της σύστασής της αλλά στο εικονιζόμενο πρόσωπο και δι' αυτού σ' αυτόν τον ίδιο το Θεό ο οποίος είναι ο μόνος φορέας της χάριτος και του αγιασμού απάντων. Με αυτό τον τρόπο η Εκκλησία μάς μορφώνει πνευματικά, προβάλλοντάς μας ένα συγκεκριμένο και ενσαρκωμένο Θεοπρεπές ήθος.

Η Εκκλησία μας αναγκάζεται στα τέλη του 8^{ου} αιώνας (787), στα πλαίσια της 7^{ης} Οικουμενικής Συνόδου, να δογματίσει για τις Ιερές Εικόνες και να καταδικάσει τους εικονομάχους που θέλησαν να πλήξουν και ν' αμφισβητήσουν τη θέση τους στη ζωή Της, αλλά και να τις συνδέσουν με παγανιστικές και ειδωλολατρικές πρακτικές. Στο Συνοδικό της Ορθοδοξίας - που διαβάζεται σήμερα - η Εκκλησία μας, ως φορέας και συνεχιστής της παραδόσεως των Αγίων Πατέρων, διακηρύσσει: *«...ούτω φρονούμεν, ούτω λαλούμεν, ούτω κηρύσσομεν Χριστόν τον αληθινόν Θεόν ημών και τους Αυτού Αγίους εν λόγοις τιμώντες, εν συγγραφαίς, εν νοήμασιν, εν θυσίαις, εν Ναοίς, εν **Εικονίσμασι**, τον μεν Θεόν και Δεσπότην προσκυνούντες και σέβοντες, τους δε, διά τον κοινόν Δεσπότην ως Αυτού γνησίους θεράποντας, τιμώντες και την κατά σχέσιν προσκύνησιν απονέμοντες. Αύτη η πίστις των Αποστόλων, αύτη η πίστις των Πατέρων, αύτη η πίστις των Ορθοδόξων, αύτη η πίστις την Οικουμένην εστήριξε»*

Το γεγονός ότι η τιμητική προσκύνηση των Ιερών Εικόνων σχετίζεται άμεσα με την παράδοση της Εκκλησίας μας και δεν είναι νεοφανής πρακτική, καταγράφεται στην ίδια Σύνοδο η οποία χαρακτήρισε την τιμή και την προσκύνησή τους *«έγκριτον και θεάρεστον θεομοθεσίαν και παράδοσιν της Εκκλησίας μας, ευσεβές αίτημα και ανάγκην του πληρώματος της Εκκλησίας»*. Πρόκειται, δηλ. για μία πρακτική που ευαρεστεί το Θεό, αφού, με αυτήν, δίδεται η ευκαιρία στο λαό Του να εκφράσει την καρδιακή πίστη και ευλάβειά του και να ικανοποιήσει το ευσεβές αίτημά του να ψηλαφίσει, κατά το δυνατόν, το Θεϊόν και να μετάσχει της Θεότητας *δι' εσόπτρου και εν αινίγματι...*¹ Επιζητά, όμως, παράλληλα, τη χάρη και την ευλογία, καθώς επίσης, τη δύναμη και ενίσχυση από τα πρόσωπα των Αγίων που καταξιώθηκαν τόσο πολύ από το Θεό, λόγω της Θεοφιλούς και αγιασμένης βιωτής τους.

Αυτή είναι, δι' ολίγων, η διδασκαλία της Εκκλησίας μας περί των Ιερών Εικόνων, που ο ιδιαίτερος εκφραστής της Ορθόδοξης Εικονογραφίας και τέχνης Φώτης Κόντογλου, εγκωμίασε με τρόπο παραστατικό: *«Αυτά τα εικονίσματα προσκυνούσανε ο Μέγας Βασίλειος, ο Χρυσόστομος, ο Φώτιος, ο Παλαμάς και απ' αυτά φούντωνε μέσα τους η φλόγα της πίστεως. Αυτά τα έργα κάνανε τον Άγιο Γρηγόριο τον Νύσσης να χύνει δάκρυα κατανύξεως και τον Χρυσόστομο να μη μπορεί να ζήσει και να προσευχηθεί χωρίς να έχει*

¹ Α' Κορ. 13,12

κρεμασμένο στο κελί του το εικόνισμα του Αγίου Παύλου, που το ασπαζότανε και έκλαιγε. Αυτά τα έργα έβλεπε ο Μέγας Φώτιος να καταστολίζουνε την Αγία Σοφία και σκιρτούσε από Θείον οίστρο και τα εγκωμιάζε στις ομιλίες του. Και αυτά τα έργα μάς παραδώσανε, μαζί με την Ορθόδοξη πίστη, οι Μεγάλοι Πατέρες, για να τα προσκυνούμε στον αιώνα, όσο θα έχουμε την Ορθόδοξη πίστη. Γιατί δεν είναι ένα φόρεμα φθαρτό που το φορέσαμε μια φορά και που πάλιωσε, αλλά είναι η στολή η άφθαρτη, που μ' αυτή θα υπάρχει στολισμένη στην αιωνιότητα...»² ΑΜΗΝ:

² Πρακτικά Συνεδρίου με θέμα «Γλώσσα και Λατρεία», σελ. 169